

Karo Espeseth med selvbiografi:

Rapport fra nazismens Tyskland

EDEL BAKKEMOEN

«Livet gikk videre» konstaterer Karo Espeseth i tittelen på sin selvbiografi. I 1932 flyktet hun fra landet etter at romanen «Sår som ennå blør» var erklært å være en av kildene til «en skitten strøm» som ifølge Morgenbladets Fredrik Ramm fløt utover vårt land, og som vakte avsky i vide kretser. Det var ikke lett å være den unge forfatterinnen fra Haugesund, det er heller ikke kommet flere bøker fra henne — før nu, 52 år etter.

— Reisen gikk tilbake til Tyskland. Lenge fryktet jeg for hva jeg ville få høre når jeg vendte tilbake til Norge. Men idag sier folk at «boken Deres kom bare litt for tidlig». Karo Espeseth har met seg til rette på Majorstuen i Oslo, men pendler stadig mellom Norge og Tyskland, hvor hun tilbrakte mange år som Frau von Mende.

Hennes mann, dr. Gerhard von Mende, kom til Tyskland som ung flyktning fra Latvia. Han ble en ansett videnskapsmann, med de ikke-russiske folkeslag i Sovjet-Unionen som spesialfelt. Med sine store sprog- og fagkunnskaper ble han blant annet en uunnværlig mann i Det tredje rikets østministerium.

— Men min mann var aldri medlem av nazi-partiet, og man aksepterte at han hadde egne meninger. Det var bruk for ham, det var det også etter krigen. Bundeskanzler Konrad Adenauer var den første som sendte kondolansetelegram da han døde i 1963.

Defaltistisk roman

Det var vår felles interesse for mennesker, og en mellommenneskelig forståelse på tvers av landegrensene, som førte oss sammen. Helt fra jeg kom til Strasbourg som ung Goethe-student i 1928, var jeg opptatt av slike tanker — den første verdenskrig hadde skapt splid og mange sår. Også usynlige sår. Jeg så dem som byller som engang ville sprekke — og hva ville da skje? I min fortvilelse gikk jeg hen og skrev romanen «Sår som ennå blør» — om en krigsinvalld som plsker sin venninne. En sadist. Et forsøk på analyse av en syk sjel.

Karo Espeseth har nylig utgitt sin selvbiografi på Gyldendal, den er en skildring av hennes liv i mellomkrigstidens og krigens Tyskland. 52 år er gått siden hennes forrige bok, debutromanen «Sår som ennå blør», kom. (Foto: Per Svensson)

Mitt budskap ble misforstått som skitten pornografi. Men byllene vokste og de sprakk: nasjonalismen kom. Krigen kom. Min bok ble forbudt av rikskommissariatet i Norge i 1942; den var defaltistisk, og den fremstilte tyskerne som et sykt folk. Noen hadde forstått den, sier Karo Espeseth.

Hennes bok av året er ikke bare en selvbiografi, den er også et portrett av Gerhard von Mende, en skildring av mellomkrigstidens og krigens Tyskland. Samt møter med blant andre Albert Einstein, Marle Hamsun, Vidkun Quisling og hans propagandaminister Gulbrand Lunde.

— Marle Hamsun holdt foredrag i Berlin i 1936, jeg skildrer møtet med henne fordi motsetningen mellom henne og hennes mann kom klart frem. Hun ga uttrykk for at Hamsun ikke likte hennes foredragsvirksomhet.

Quisling ble vi kjent med på grunn av hans interesse for Sov-

jet-Unionen og hans hjelpearbeid der. Som fagmann burde han ha holdt seg til samme felt som min mann, noen politiker var han ikke. Hans tysk var svært mangelfull, og han ble utbyttet av svake, tyske interessegrupper med Hans Wilhelm Scheidt og Alfred Rosenberg i spissen. Min mann advarte ham flere ganger, men Quisling innrømmet for sent at han var blitt utnyttet, sier Karo Espeseth.

Østpolitikken

Hitlers østpolitikk og de mange østlige krigsfangers skjebne er ikke så altfor godt kjent her hjemme. I boken får vi et visst bilde av situasjonen.

— Min mann ble innkalt til tjeneste i østministeriet under Alfred Rosenberg. Som fagmann hadde han anledning til å foreta seg ting på egen hånd, og han klarte å redde hodene på noen tusen orientaler. Han så sin oppgave i å gjøre det beste

ut av situasjonen for de østlige innvandrere og fanger.

Fangene ble først stuet sammen i leirene, og det ble bråk dem imellom — halve Sovjets befolkning består av ikke-russiske folkeslag. Etter hvert ble de sortert etter nasjonalitet, og Hitler gikk omsider med på at de — «undermenneskene» — kunne få gå med i krigen på tysk side. 800 000 frivillige gikk inn i hæren, 200 000 i SS. Soldatene kjempet mer for sine lands selvstendighet enn for nasjonal-socialismen, som de ikke hadde noe kjennskap til. Men først i 1945 fikk de en skriftlig erklæring fra Hitler om at landene skulle få sin selvstendighet.

— De antyder forøvrig i boken at en viss utenlandsk makt synes å ha hatt en kontakt høyt oppe i Hitlers rekker?

— Trolig var der et forbindelsesledd mellom denne fremmede makt og både SA-sjefen Ernst Röhm og general Schiel-

cher — et par episoder vi opplevet tyder klart på det. I sin tale etter drapene på Röhm og hans krets i 1934, sa Hitler at Röhm gjorde alt for å styrke ham, søgar med utenlandsk hjelp. Utvilsomt har der vært noe i det.

Röhm, brodrerne Gregor og Otto Strasser, partikansellisjef Martin Bormann og rikskommissar i Ukraina Erlich Koch hadde alle tilhørt den såkalte nasjonal-bolsjevikiske organisasjonen «Schwarze Front». Merkelig at ikke Hitler var mer forsiktig med å ta dem inn til seg! Koch regjerte med «sukker- og pisk» i Ukraina, og gjorde alt for å skape hat til tyskerne. Det samme gjorde vel rikskommissar Josef Terboven i Norge, han kom til å tilhøre samme omgangskrets, sier Karo Espeseth.

Attentat

— Dere kjente til attentatplanene mot Hitler?

— Min mann var blant dem som ble opplyst om planen rundt Bismarck — «jernkanslerens» sønnesønn — til å være med på å planlegge attentatet. Men som flere andre blant dem, var han imot all vold, også «tyranndrap». Han var forbauset over hvor åpent de talte om planene, mente de ville bli robet. Min mann vanket i motstandskretsene rundt Kieler-bankieren dr. Ahlmann. Flere av våre bekjente fra begge kretser ble henrettet etter det mislykkede attentatet den 20. juli 1944 — greve von Stauffenberg, den prøyssiske finansminister Popitz, professor Haushofer, Dr. Ahlmann tok livet av seg av frykt for å røbe andre, han var blind og var redd for eventuell tortur.

— Var det ikke en vanskelig situasjon for dere å leve i?

— Det gikk oss godt, kanskje fordi vi hadde et normalt familieliv. Jeg blir skeptisk når jeg hører folk klage over hvor vanskelig livet er, man må da alltid kunne gjøre noe selv for å få det bedre. Dengang kunne vi tale åpent hjemme, av og til ute. Flere bekjente ble «avakaffet» fordi de ikke kunne tie og la være å kritisere når det allikevel ikke kunne føre til noe. Vi lærte å holde munn når det var nødvendig, sier Karo Espeseth.

Nå taler hun altså — i boken «Livet gikk videre». I løpet av fire uker har hun oversatt boken til tysk med tanke på utgivelse i sitt hjemland, Vest-Tyskland. — Jeg tror nok den inneholder opplysninger som kan ha interesse for forskere, sier hun.